

Karty Dużych Rodzin w polskich samorządach – raport Związku Dużych Rodzin 3+



Autorzy:

Michał Kot

Olgierd Zawisza

Warszawa, wrzesień 2014

Wstęp

Po raz drugi oddajemy Państwu do lektury Raport p.t. „Karty Dużych Rodzin w polskich samorządach”. Jednym z wniosków z zeszłorocznego raportu była rekomendacja (powtarzana zgodnie przez większość osób zaangażowanych w tworzenie Kart Dużych Rodzin zarówno po stronie ZDR3+ jak i po stronie samorządów) wdrożenia takiej Karty na poziomie ogólnopolskim. Ze sporą dozą satysfakcji możemy stwierdzić, że w trakcie pisania tegorocznego raportu Ogólnopolska Karta Dużych Rodzin została wprowadzona i od 16 czerwca 2014 roku rodziny z co najmniej trójką dzieci mogą składać o nią wnioski. Związek Dużych Rodzin 3+, który od kilku lat promuje ideę wprowadzania specjalnych programów dla rodzin wielodzietnych ma w tym swój spory udział – uznajemy to za nasz duży sukces.

Niniejszy raport powstał na bazie ankiet, jakie zostały wysłane do wszystkich samorządów posiadających Karty Dużej Rodziny zawierających prośbę o odpowiedź na kilka kwestii związanych z Kartą. Odpowiedź otrzymaliśmy od 60 samorządów (gminy oraz powiaty). W analizie niektórych pytań opieraliśmy się również na danych z zeszłorocznych ankiet (tam gdzie w tym roku nie otrzymaliśmy ankiet, a dane się nie zmieniły) a także na danych, które znajdują się na stronie: <http://www.prezydent.pl/dla-rodziny/karta-duzej-rodziny/>

W zeszłorocznym raporcie pisaliśmy m. in.:

„(...) rok 2012 był rokiem gwałtownego wzrostu dynamiki wprowadzania takich rozwiązań. Liczymy, że 2013 rok również będzie pod tym względem rekordowy – pierwsze miesiące napawają optymizmem w tym zakresie. Liczymy, że obecny rok będzie momentem przekroczenia punktu krytycznego i zadziała efekt „kuli śnieżowej” – samorzady zaczną masowo wprowadzać tego typu rozwiązania.”

Dzisiaj możemy powiedzieć, że efekt „kuli śnieżowej” rzeczywiście zadziałał i obecnie specjalne programy dla rodzin wielodzietnych posiada ponad 200 samorządów, a Karta Ogólnopolska daje nowe możliwości dla rodzin wielodzietnych – będą mogły one korzystać ze zniżek, które nie byłyby możliwe do zaoferowania na poziomie samorządu. Po pierwsze otrzymują możliwość korzystania ze zniżek poza miejscem zamieszkania (np. wstęp do muzeów i

parków narodowych w czasie wakacji), a po drugie zniżki będą też oferowane przez instytucje mające ogólnopolski charakter, jak np. PKP.

Zapraszamy do lektury raportu obrazującego sytuację Kart Dużej Rodziny na początku 2014 roku.

I. Karty Dużej Rodziny – stan obecny

I.1. Definicja¹

Jako Samorządową Kartę Dużej Rodziny rozumiemy zespół działań mających na celu wsparcie materialne rodzin ze szczególnym uwzględnieniem rodzin wielodzietnych. W praktyce najczęściej są to zniżki na korzystanie z usług (zarówno podmiotów komunalnych jak i prywatnych) dla rodzin, w których liczba dzieci jest przynajmniej na poziomie określonym jako minimum. Działania te nie muszą być nazwane Kartą Dużej Rodziny (i w praktyce najczęściej nazwa jest inna), natomiast powinien istnieć dokument, który opisuje te działania tak, aby móc mówić o programie. Może to być program, który ogranicza się jedynie do rodzin wielodzietnych (definiowanych jako 3+ lub 4+) jak również program adresowany do wszystkich rodzin jednak dający progresywne benefity (wyższe benefity rodzinom z większą liczbą dzieci).

I.2. Karty Dużej Rodziny – dlaczego?

Według różnych badań wszelkie wskaźniki ubóstwa pokazują, że to właśnie rodziny wielodzietne są grupą najbardziej ze wszystkich zagrożoną ubóstwem.

Według raportu GUS „Ubóstwo ekonomiczne w Polsce 2013”² zagrożenie ubóstwem rośnie wraz z pojawianiem się kolejnych dzieci, a przy czwartym dziecku skok jest wręcz dramatyczny. Rodziny bez dzieci są praktycznie wolne od zagrożenia ubóstwem, natomiast wśród rodzin z 4 lub większą liczbą dzieci w skrajnym ubóstwie³ żyje aż **22,8%**. Oznacza to, że dzieci z tych rodzin są

¹ Definicja identyczna z zamieszczoną w raporcie z roku 2014

² <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-i-pomoc-spoieczna/ubostwo-ekonomiczne-w-polsce-w-2013-r-,8,1.html>

³ Poziom minimum egzystencji, przyjmowany jako granica ubóstwa skrajnego. Minimum egzystencji obliczane jest przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPISS). Uwzględnia ono jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia

grupą najbardziej zagrożoną wykluczeniem społecznym, a ich szanse rozwoju są istotnie mniejsze od innych dzieci.



Wbrew szeroko rozpowszechnionym stereotypom tak wysoki poziom zagrożenia ubóstwem nie jest wcale spowodowany brakiem zaradności rodziców, czy jakimikolwiek patologiami występującymi w rodzinach wielodzietnych. Rodziny wielodzietne dysponują statystycznie wyższym dochodem niż pozostałe osoby – rodziny z trójką lub większą liczbą dzieci posiadają dochód średnio o 35% wyższy niż pozostałe rodziny (i to pomimo faktu, że w takich rodzinach częściej niż w innych jedno z rodziców przez dłuższy czas jest nieaktywne zawodowo)⁴. Oznacza to, że rodzice rodzin wielodzietnych to osoby lepiej zarabiające (bardziej zaradne życiowo, bardziej pracowite, itp.). Zagrożenie ubóstwem wynika nie z niższych dochodów, a z prostej arytmetyki. Ten sam (czy nawet wyższy) dochód podzielony przez większą liczbę osób oznacza niższą wartość dochodu przypadającą na osobę. Przykładowo jako granicę skrajnego ubóstwa w gospodarstwie jednoosobowym

⁴Analiza własna na podstawie badania GUS: Budżety gospodarstw domowych 2011, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/WZ_budżety_gospodarstw_domowych_w_2011.pdf;

przyjmuje się kwotę 551 zł miesięcznie, ale już w gospodarstwie 4 osobowym (2 osoby dorosłe + 2 dzieci) jest to 1486 zł.

Dodając do tego tragiczną sytuację demograficzną w Polsce (wskaźnik dzietności na poziomie 1,3) i fakt, że aby odwrócić negatywne tendencje i zapewnić prostą zastępowalność pokoleń (2,1 dziecka na kobietę) niezbędne jest zwiększenie liczby rodzin wielodzietnych, oczywistą koniecznością jest ich wspieranie. Rodziny te podejmują się wyzwania niezbędnego z punktu widzenia nie tylko rozwoju, ale wręcz dalszego trwania Państwa, którego inne osoby z różnych względów nie chcą lub nie mogą podjąć.

Działania mające na celu wsparcie rodzin wielodzietnych powinny mieć przede wszystkim miejsce na poziomie ogólnokrajowym (niniejszy raport nie podejmuje jednak tej tematyki), ale wiele działań może mieć miejsce również na poziomie lokalnym. Takim działaniem są właśnie Karty Dużej Rodziny i analizy tych programów dotyczy niniejszy raport.

I.3. Karty Dużej Rodziny zasięg i dynamika

I.3.1. Historia powstawania Kart Dużej Rodziny

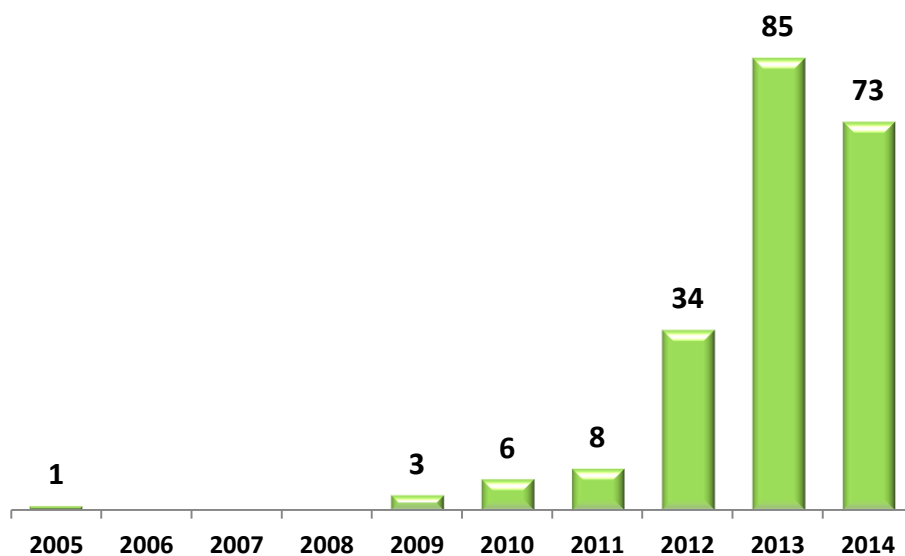
Prekursorem Karty Dużej Rodziny był Wrocław, który w marcu 2005 roku uruchomił program pod nazwą „Dwa plus Trzy i jeszcze więcej”. Program ten oferował rodzinom z trójką lub większą liczbą dzieci darmowe wejścia do wrocławskiego zoo w niedzielę (obecnie można w każdy dzień tygodnia skorzystać z biletu rodzinnego w cenie 50zł), darmowe przejazdy komunikacją miejską w weekendy i Święta, a także ulgową lub bezpłatną możliwość korzystania z kilkunastu miejskich placówek sportowych, kulturalnych oraz medycznych.

W 2008 roku w ślady Wrocławia poszedł Grodzisk Mazowiecki, który wprowadził Kartę Dużej Rodziny. Oferuje ona 50% zniżką na basen i do kina oraz na zajęcia organizowane przez Ośrodek Kultury, zniżki na świadczenia w publicznych przedszkolach, dofinansowanie do żłobków, bezpłatne przejazdy

komunikacją miejską (dla rodzin z czwórką lub większą liczbą dzieci), a także wiele zniżek oferowanych przez prywatne firmy.

Począwszy od roku 2009 w kolejnych latach programy wspierania rodzin wielodzietnych wprowadzane były w kolejnych gminach (po kilka rocznie). Prawdziwa eksplozja nastąpiła w roku 2012 kiedy to lokalne programy wspierania rodzin wielodzietnych wprowadziły 34 samorzady. Jeszcze lepszy okazał się rok 2013, kiedy to wprowadzono 85 Kart Dużej Rodziny. W roku 2014 mamy już 73 nowe Karty i prawdopodobnie do końca roku ich liczba zdecydowanie przewyższy wynik z roku poprzedniego (niewątpliwie duża w tym zasługa nagłośnienia medialnego jakie wywołało wprowadzenie Ogólnopolskiej Karty).

Liczba nowowprowadzanych Kart Dużej Rodziny w kolejnych latach



I.3.2 Rozkład geograficzny jednostek samorządowych posiadających kartę dużej rodziny

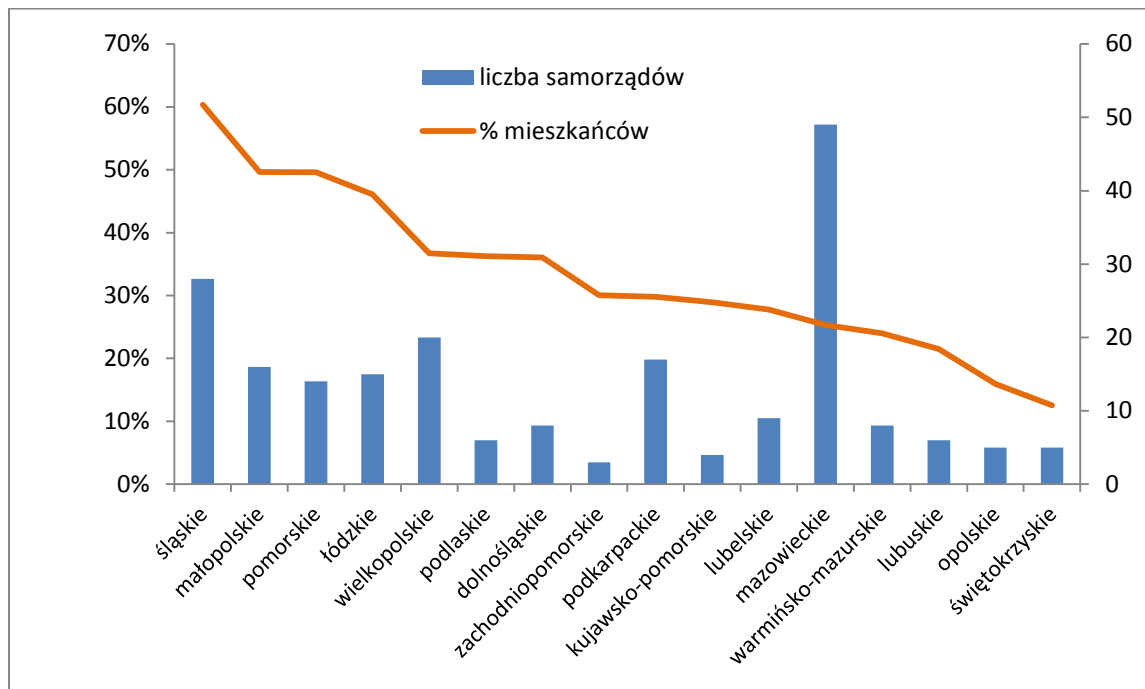
Poniższa mapka pokazuje ile samorządów w danym województwie wprowadziło Programy wspierające rodziny wielodzietne.

Rys. 1. Liczba samorządów w danym województwie, które wprowadziły KDR



Z kolei poniższy wykres porównuje liczbę samorządów w danym województwie do procenta mieszkańców mieszkających na terenie samorządów, gdzie wprowadzono KDR.

Procent mieszkańców objętych programami KDR vs liczba samorządów, które wprowadziły KDR



Najwięcej, bo aż 49 samorządów wprowadziło KDR w województwie mazowieckim; na kolejnych miejscach znalazły się województwa: śląskie (28 samorządów), wielkopolskie (20) oraz podkarpackie (17). Z kolei najmniej gmin posiadających KDR (jedynie 3) jest w województwie zachodniopomorskim. Niewiele więcej Kart wprowadzono w województwach: Kujawsko-pomorskim (4) oraz świętokrzyskim i opolskim (po 5)

Z Kolei pod względem odsetka mieszkańców uprawnionych do korzystania z Karty Dużej Rodziny zdecydowanie wyróżnia się województwo śląskie – aż **60% mieszkańców mieszka w gminach gdzie obowiązuje KDR**. Dzieje się tak ponieważ specjalne programy dla dużych rodzin wprowadziły wszystkie duże miasta aglomeracji śląskiej. Dla porównania w województwie mazowieckim (które jest liderem pod względem liczby samorządów z KDR) z takich programów może korzystać jedynie 25% mieszkańców. Powodem tego podobnie jak w zeszłym roku jest brak specjalnego programu wspierającego większe rodziny w największym mieście województwa, czyli w Warszawie (propozycja wdrożenia takiego programu była w zeszłym roku głosowana przez radnych, ale została odrzucona głosami radnych koalicji rządzącej stolicą).

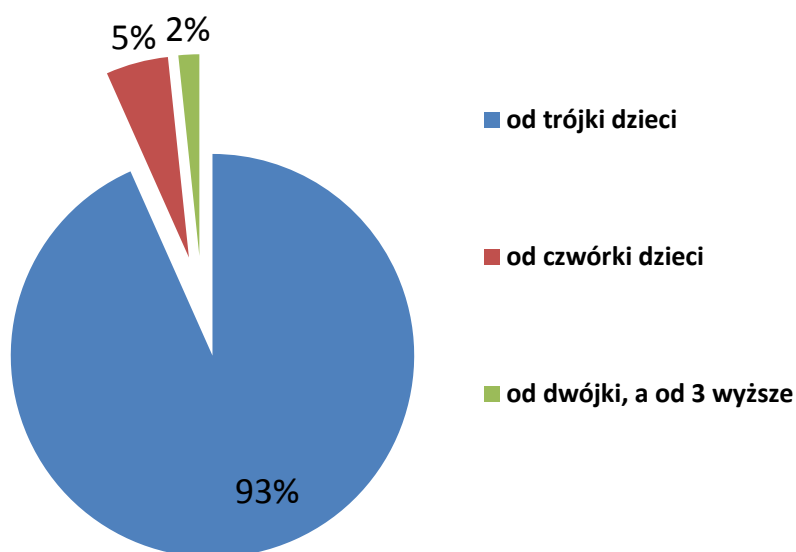
Najmniej uprawnionych do otrzymania Karty Dużej Rodziny jest w województwach: świętokrzyskim (13%) opolskim (16%) oraz lubuskim (21%). W całej Polsce w samorządach gdzie wprowadzono Kartę mieszka 14 mln osób, co stanowi 36,6% wszystkich mieszkańców naszego kraju.

I.4. Kryteria i sposób przyznawania Karty Dużej Rodziny

I.4.1 Liczba osób w rodzinie

Spośród samorządów, od których otrzymaliśmy ankietę w większości (93%) Karta Dużej Rodziny jest przyznawana rodzinom mającym 3 lub więcej dzieci. W 3 gminach (5%) warunkiem otrzymania Karty jest posiadanie czwórki lub większej liczby dzieci. Z kolei w Szczecinie Karta przyznawana jest wszystkim rodzinom z dwójką lub większą liczbą dzieci, ale z każdym kolejnym dzieckiem ulgi dla rodzin rosną osiągając 99% przy siódemce dzieci.

Minimalna liczba dzieci, od której przysługuje Karta Dużej Rodziny



I.4.2. Zamieszkanie/Zameldowanie

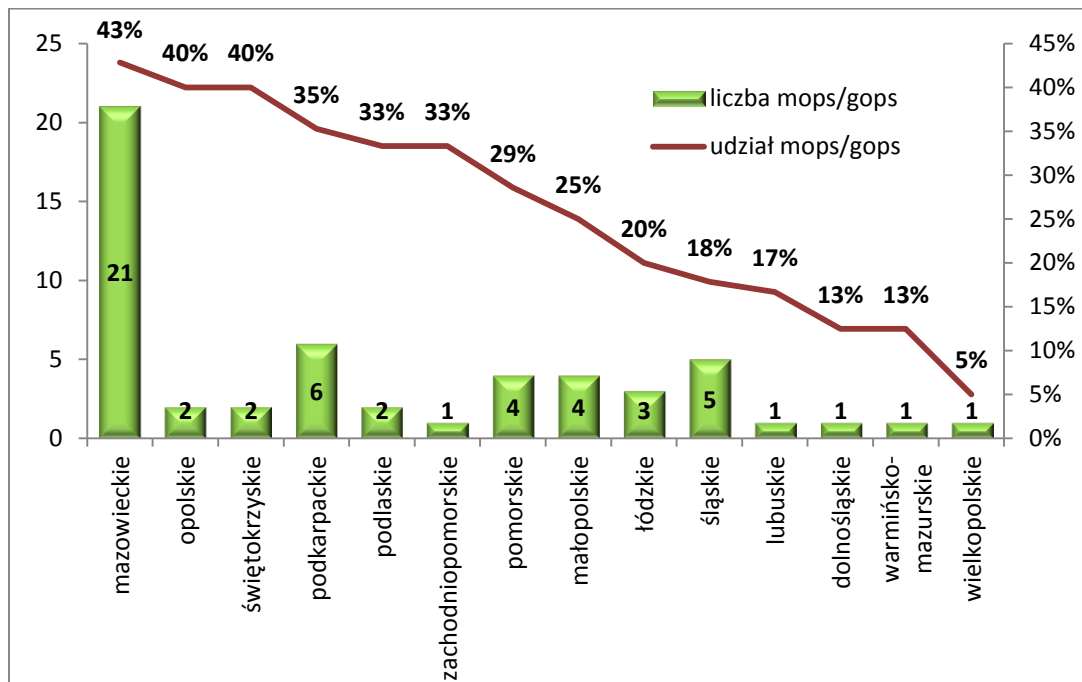
Istotnym kryterium przyznawania kart jest fakt zamieszkania lub zameldowania na terenie danego samorządu. W 51% samorządów wystarczy oświadczenie o zamieszkanu na terenie danej gminy (i płacenie podatków), w 43% konieczne jest zameldowanie. W 5% przypadków nie uzyskaliśmy na to pytanie odpowiedzi. Jeśli chodzi o poświadczenie zameldowania, to w niektórych przypadkach należy do wniosku o wydanie Karty Dużej Rodziny dołączyć zaświadczenie o zameldowaniu (nota bene z reguły wydawany przez ten sam Urząd, ale inny Wydział), w innych wystarczy oświadczenie, że jest się zameldowanym na jej terenie (urzędnicy jeśli mają wątpliwości mogą je sami zweryfikować).

I.4.3 Operator Karty Dużej Rodziny

Z punktu widzenia promowania dużych rodzin i zmiany ich wizerunku społecznego bardzo ważne jest jaki podmiot jest operatorem programu oraz wydaje rodzinom Karty. Najgorszym możliwym rozwiązaniem jest wydawanie Karty przez Ośrodki Pomocy Społecznej (MOPS lub GOPS). Otrzymanie Karty Dużej Rodziny wymaga co najmniej dwóch wizyt w takim ośrodku i mocno stygmatyzuje rodziny wielodzietne jako niesamodzielne, nieradzące sobie i wymagające pomocy.

Taka sytuacja może być dla wielu rodzin mocno deprymująca, zwłaszcza takich, które z Ośrodkiem pomocy społecznej nie miały do tej pory żadnych kontaktów. W skrajnym przypadku część rodzin nie chce w ogóle odbierać Karty, jeśli organem prowadzącym jest MOPS.

Liczba samorządów danym województwie, w których operatorem KDR jest mops/gops oraz udział tych samorządów wśród samorządów posiadających KDR.



Wśród 213 analizowanych samorządów **aż 54** powierzyły prowadzenie KDR ośrodkom Pomocy Społecznej (MOPS/GOPS). Udział samorządów, które powierzyły obsługę MOPS-om/GOPS-om bardzo różni się pomiędzy województwami – najwięcej (aż 43%) w mazowieckim; najmniej (tylko 5%) w wielkopolskim.

W pozostałych przypadkach organem administrującym Kartą jest któryś z Wydziałów Urzędu Gminy lub Miasta (najczęściej jest to wydział Spraw Społecznych). Mamy też kilka rozwiązań bardzo pozytywnych z punktu widzenia promocji pozytywnego wizerunku rodzin wielodzietnych:

- Wydział Promocji i Rozwoju (Marki)
- Wydział Spraw Obywatelskich (Teresin)
- Biuro Organizacji Pozarządowych (Bytom)

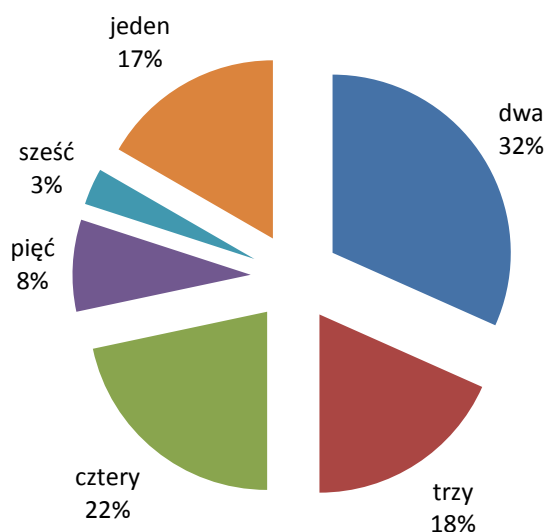
I.4.4 Dokumenty niezbędne do wydania Karty Dużej Rodziny

Uciążliwe procedury czy inne wymogi formalne również mogą zmniejszać zainteresowanie rodzin otrzymaniem Karty Dużej Rodziny. Takim utrudnieniem może być liczba dokumentów jakie trzeba okazać lub załączyć do wniosku o wydanie Karty.

Podejście samorządów również do tej kwestii jest bardzo różne. Oprócz wniosku o wydanie Karty (Kart) Dużej Rodziny można wyróżnić aż 7 rodzajów wymaganych dokumentów będących załącznikami do niego. Dokumenty jakie pojawiają się jako niezbędne załączniki to:

- Dowód osobisty (lub inny dokument ze zdjęciem) osoby składającej wniosek i odbierającej Kartę
- Zdjęcia osób, dla których mają być wydane Karty
- Zaświadczenie o zameldowaniu
- Akty urodzenia dzieci
- Karty ubezpieczenia dzieci do lat 7
- Legitymacje szkolne dzieci w wieku do lat 18-tu
- Legitymacje szkolne, studenckie lub inne dokumenty zaświadczający o kontynuowaniu nauki dzieci w wieku 18-24 lata

Liczba rodzajów dokumentów będących wymaganymi załącznikami do wniosku o wydanie Karty Dużej Rodziny



Żaden z samorządów nie wymaga wszystkich siedmiu załączników. Rekordowo dużo bo aż 6 załączników wymagają od rodzin 2 samorzady (3%). 5 samorządów (8%) wymaga 5 załączników. Na drugim końcu są samorzady, które wymagają dwóch (32%) lub jednego (17%) załącznika.

Warto pamiętać, że kolejne załączniki to nie tylko czas poświęcony na ich kompletowanie, koszty wykonywania kolejnych kserokopii różnych dokumentów, ale też bardzo duży problem organizacyjny (przykładowo: przedstawienie chociażby tylko do wglądu legitymacji szkolnych dzieci oznacza, że w czasie gdy jeden z rodziców będzie składał wniosek o wydanie karty nie mogą one korzystać np. z komunikacji miejskiej, ponieważ bilet okresowy z którego korzystają jest ważny jedynie razem z legitymacją potwierdzającą prawo do zniżki).

I.5. Zawartość – benefity przysługujące posiadaczom Kart Dużej Rodziny

Istotą Kart Dużej Rodziny są różnego rodzaju zniżki i preferencje przysługujące rodzinom wielodzietnym. Oprócz tego część samorządów celem integracji środowiska rodzin wielodzietnych organizuje specjalne imprezy dla nich. Poniższy wykres prezentuje częstotliwość występowania poszczególnych elementów:



Najwięcej (**aż 98%**) samorządów oferuje zniżki w samorządowych ośrodkach sportowych (baseny, lodowiska, hale sportowe, itp.). Niewiele rzadziej oferowane są zniżki w ośrodkach kultury oraz zniżki komercyjne (odpowiednio 95% i 92%)

Prawie połowa samorządów oferuje zniżki na komunikację oraz w żłobkach i przedszkolach (gminy, które takich zniżek nie oferują nie robią tego najczęściej dlatego, że nie posiadają własnej komunikacji oraz przedszkoli czy żłobków).

Oprócz skategoryzowanych elementów karty (wyszczególnionych na wykresie) sporadycznie pojawiają się następujące elementy (wymieniamy je, ponieważ mogą się one okazać inspiracją dla innych samorządów):

- Darmowe badania lekarskie (takie, które standardowo są płatne) (Suwałki)
- Nieodpłatne porady prawne (Głuchotały)
- Ulga w opłatach za wyjazd dzieci na zieloną szkołę (Mszczonów)
- Darmowe kursy i szkolenia (Sosnowiec)
- Darmowe bilety na mecze na miejscowym stadionie (Garwolin)
- Możliwość bezpłatnego wypożyczenia podręczników szkolnych dla dzieci (Szczecin)
- Dodatkowe świadczenia finansowe (np. dodatek na rozpoczęcie roku szkolnego) (Serock)

I.6. Ocena poszczególnych elementów Kart

Najlepiej oceniane są zniżki w samorządowych obiektach sportowych oraz na komunikację – średnia ocen to 4,7 w skali od 1 do 5. Wysoka ocena wynika najprawdopodobniej z tego, że dają one realne, dostrzegalne odciążenie budżetów domowych – zarówno komunikacja jak i obiekty sportowe (zwłaszcza baseny) są to usługi, z których rodziny korzystają regularnie i mocno obciążają one budżety rodzin wielodzietnych.

Najniższe oceny (choć całe są pozytywne – średnia to 3,8) zdobywają zniżki komercyjne – najczęściej przyczyną gorszej oceny tego elementu jest mała liczba podmiotów, które uczestniczą w programie.



I.7. Nazwy Programów wspierających Duże Rodziny.

Pisząc o programach wspierających rodziny wielodzietne używamy sformułowania Karta Dużej Rodziny. Jednak w większości przypadków faktyczna nazwa tych programów jest inna. Poniżej znajdują się najciekawsze nazwy wraz z informacją, którego samorządu dotyczą:

- Rodzina 3+ (Śrem, Rawa Mazowiecka, Bełchatów, Radomsko, Mszczonów, Jastrzębie Zdrój, Czechowice – Dziedzice, Lublin)
- 3+ liczna rodzina (Tychy)
- Rodzina na 5+ (Zabrze)
- Gmina przyjazna dla rodziny (Głuchołazy)
- Rodzina + (Racibórz)
- M(n)iej Więcej (Sosnowiec)
- Nas Troje i więcej (Sandomierz, Katowice)
- Wielgachna Famuła (Środa Wielkopolska)
- Zgrana Rodzina (Zielona Góra)

II. Motywacje stojące za wprowadzeniem Karty Dużej Rodziny

Wprowadzeniu Karty Dużej Rodziny w wielu miastach i gminach w Polsce poprzedzone było lokalnymi badaniami dotyczącymi zapotrzebowania na taką inicjatywę i odbiorem społecznym w danym środowisku. Samorządy lokalne zasięgały często opinii swoich mieszkańców, co myślą o wprowadzeniu takiej karty, jak i poszukiwały motywacji w tym zakresie. Organy zarządzające zaczynają zdawać sobie sprawę, że wsparcie dla rodzin wielodzietnych jest ich obowiązkiem oraz niezbędnym zadaniem, jakie przed nimi stoi. Często stanowi o przyszłości danej gminy.

Wśród motywacji, jakimi kierują się osoby podejmujące decyzję o wprowadzeniu programu wsparcia rodzin wielodzietnych można wyróżnić kilka grup powodów:

1. Niż demograficzny i chęć poprawy liczby urodzeń na terenie danej gminy.

Niż demograficzny, który „sieje spustoszenie” w placówkach oświatowych i samorządowych, coraz bardziej jest widoczny na terenie gmin i miast w całym kraju, szczególnie tych do 40 tys. mieszkańców. Ta świadomość wyraża się coraz bardziej w wypowiedziach burmistrzów i prezydentów miast. Dobrze tę tendencję obrazuje wystąpienie Prezydenta Koszalina p. **Piotra Jedlińskiego**:

„Podejmowanie działań na rzecz rodzin jest najważniejszym obowiązkiem gmin. Rodziny są naszym kapitałem, miejscem, gdzie pielęgnuje się tradycję, kulturę i historię Polski. W nich kształtują się młodzi ludzie, którzy stanowią będą o naszej przyszłości. Polityka prorodzinna powinna być skierowana na zachęcanie młodych ludzi do zakładania rodzin oraz pozostawiania w Polsce. Uważam, że działania podejmowane przez rządzących powinny ułatwiać codzienne życie rodzin, zapewniać odpowiednią ilość miejsc w żłobkach, przedszkolach oraz dostęp do kultury i sportu. Podejmowanie

inicjatyw, takich jak Karta Dużej Rodziny są wyrazem troski o rodziny i jakość ich życia. Koszalińska Karta Dużej Rodziny ma realnie pomóc mieszkającym w Koszalinie rodzinom wychowującym, co najmniej troje dzieci, ułatwić im dostęp do instytucji kultury, obiektów sportowych i zmniejszyć koszty codziennego życia. Polityka prorodzinna to powinna stać się najistotniejszym obszarem aktywności politycznej.”

Wypowiedź ta w sposób charakterystyczny dotyka sprawy motywacji, jakimi kierowały się często władze przy wprowadzaniu lokalnych Kart Dużej Rodziny. Z drugiej strony zarządy poszczególnych miast i gmin mają dosyć postawy biernej władz centralnych wobec narastającego problemu demograficznego i zaczynają „brać sprawy w swoje ręce”. Burmistrz Głuchołaz p. Edward Szupryczyński wyraził się w tej sprawie dobitnie:

”Głównym motywem podjęcia przedmiotowego programu był dramatyczny spadek rodzących się dzieci. Uznaliśmy, że nie ma, co czekać na Specjalną Strefę Demograficzną i jak najszybciej powinniśmy zadbać o rodziny z naszego terenu.”

2. Zapotrzebowanie wśród rodzin wielodzietnych zamieszkałych na danym terenie – (dla władz to konkretni ludzie, ale i zarazem to konkretne głosy wyborcze)

Z ankiet przysłanych do ZDR 3+ wynika, że większość rodzin wielodzietnych zamieszkujących na danym terenie potrzebuje ekonomicznego i programowego wsparcia ze strony administracji lokalnej. Rodziny dobrze sytuowane stanowią tylko ok. 10-30% rodzin wielodzietnych (w zależności od rejonu). One również zgłaszają zapotrzebowanie na rozwiązania programowe, które ułatwią np. zapisywanie dzieci do szkół i przedszkoli, czy tworzenie zachęt do korzystania z jednostek kultury. Druga część rodzin stanowiąca ok. 70 - 90% to są rodziny słabiej sytuowane wymagające wsparcia ze strony władz i gmin. Są to rodziny funkcjonujące na granicy tzw. minimum socjalnego. Warto jednak zaznaczyć, że nie są to rodziny tzw. „patologiczne”, tylko rodziny często świadomie decydujące się na gorsze warunki materialne ze względu na potrzebę realizacji

misji wielodzietności. Władze miast i gmin coraz częściej dostrzegają ten problem i widzą swoje obowiązki z tym związane:

„Zgodnie z art. 71 Polskiej Konstytucji „Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej zwłaszcza wielodzietne i niepełne mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych”, dlatego samorząd płoński stara się wspierać rodziny wielodzietne ...”

- mówi Andrzej Pietrasik, burmistrz miasta Płońska.

3. Zyski ekonomiczne wynikające z wprowadzenia programu - np. zwiększenie liczby dzieci w placówkach oświatowych oraz liczby rodzin odwiedzających placówki kulturalne i samorządowe (wpływa to na zyski gmin).

Rodziny to konkretni wyborcy i konsumenci. Nakręcają koniunkturę lokalną dzięki konsumpcji, ale i wpływają na aktywizację lokalnej społeczności. Władze miast i gmin zaczęły dostrzegać te bardzo dobre skutki programu oraz zaczęły głośno o tym mówić:

*„Mieszkańcy swoimi decyzjami udowodnili, że założenia programu były bardzo dobre i słuszne. Oprócz rzeczywistego wsparcia w postaci przeróżnych ulg i bonusów promujemy również rodziny, wokół których buduje się przecież życie całego miasta. Cieszę się również z coraz większego **zainteresowania świdnickich firm, które proponują swoje ulgi w ramach Karty Dużej Rodziny. To konkretne zaangażowanie i konkretne oferty**”* – mówi Wojciech Murdzek, prezydent Świdnicy.

Prezydent Miasta Katowice p. Piotr Uszok mówiąc o programach związanych z wprowadzeniem Karty Dużej Rodziny mówił:

*„Stanowią one również wymierną pomoc materialną dla rodzin biorących w nich udział, a poprzez włączenie się do nich **lokalnych przedsiębiorców są istotnym elementem aktywizacji gospodarczej naszego miasta.**”*

I jeszcze jedna wypowiedź obrazująca to zjawisko:

*„Program ułatwia rodzinom aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym, sportowym Miasta oraz zwiększa **dostępność do usług i towarów oferowanych przez partnerów**. Proponowane ulgi i profity obniżają koszty comiesięcznych rachunków, zmniejszają bieżące wydatki członków rodziny”.*

-Marzena Paszkot - pełnomocnik Prezydenta Miasta Krakowa ds. Rodziny

W ankietach podkreśla się często także, że program jest poszerzany o kolejny katalog ulg i zwolnień, co w rezultacie wpływa na zyski lokalnych przedsiębiorców:

*„Dzięki przyłączeniu się do inicjatywy instytucji komercyjnych katalog ulg i zwolnień dla beneficjentów jest stale poszerzany. Przystąpienie do programu **niesie korzyści także dla firm** oferujących swoje usługi z rabatami, ponieważ dzięki temu **pozyskują stałych klientów i zauważają zwiększenie obrotów**”.*

Maria Jolanta Batycka-Wąsik, Wójt Gminy Lesznowola

4. Zyski moralne, społeczne i wizerunkowe - zaszczepienie chęci wsparcia dla rodzin wielodzietnych oraz przedstawienie danego miasta lub gminy, jako miejsca prorodzinnego (zachęta do sprowadzania się rodzin oraz nowych inwestycji).

Spółeczności gminne jak i władze zaczęły dostrzegać bardzo ważną rolę społeczną, moralną i wizerunkową w tworzeniu zdrowych relacji społecznych. Dostrzegają także już potrzebę tworzenia dobrego „klimatu” wokół rodzin wielodzietnych.

W związku z wprowadzaniem programów dla rodzin wielodzietnych wspomina się np. o wyrównywaniu szans dzieci i młodzieży przez tworzenie dla nich dodatkowych zajęć kulturalno - sportowych, co może zapobiegać różnym patologiom:

„(...) samorząd płoński stara się wspierać rodziny wielodzietne ułatwiając dostęp do kultury i sportu. Dostęp do nich w takim samym zakresie dla

wszystkich mieszkańców płońska wyrównuje szanse dzieci i młodzieży w naszym mieście, zapobiega również patologiom, jakie niesie za sobą dla dzieci i młodzieży nadmiar wolnego czasu. Zapewnienie zwiększonego dostępu do kultury i sportu jest inwestycją w przyszłość. Kształtowanie pozytywnego klimatu wobec rodziny wielodzietnej, przebudowa negatywnych stereotypów z nią związanych, stanowi kluczowy kierunek rozwoju współczesnych społeczeństw.”

Andrzej Pietrasik, Burmistrz miasta Płońska

Cytowany już wcześniej prezydent Miasta Katowice, p. Piotr Uszok dostrzegł także ważny aspekt wizerunkowy, który wpływa pozytywnie na postrzeganie miasta przez mieszkańców jak i przełamuje niekorzystne stereotypy dotyczące wielodzietności:

*„Programy takie jak „Nas Troje i więcej” stanowią ważny element kształtowania polityki rodzinnej zarówno w skali samorządu lokalnego, jak i całego kraju. Mają na celu **promowanie modelu rodziny z dziećmi i pozytywnego wizerunku rodziny wielodzietnej**; umacnianie rodziny oraz wspieranie realizacji funkcji rodziny wielodzietnej, zastępczej; kształtowanie pozytywnego wizerunku dużej rodziny. Mają wpływ na przełamywanie niekorzystnego stereotypu wiążącego wielodzietność z ubóstwem i patologią.”*

III. ODBIÓR SPOŁECZNY.

- **Wprowadzenie Karty Dużej Rodziny spotyka się z bardzo pozytywnym odbiorem społecznym**

*„Polityka rodzinna jest zadaniem samorządów i społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych oraz Kościoła. W ocenie władz Miasta program został **przyjęty przez społeczność lokalną z aprobatą**, świadectwem tego jest zaangażowanie instytucji miejskich jak i właścicieli firm prywatnych. W opinii społeczności lokalnej każda inicjatywa, która rodzinę wzmacnia i rodzinie pomaga jest dobrym systemem wsparcia.”*

Magdalena Kwiatkowska, Kierownik Działu Pomocy w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Radomsku.

W opinii większości samorządów odbiór społeczny jest zdecydowanie pozytywny, twierdzą, że program:

„aktywizuje rodziny i lokalną społeczność” (Teresin, Białystok) i cieszy się tzw. społecznym uznaniem:

„W opinii społeczności lokalnej każda inicjatywa, która rodzinę wzmacnia i rodzinie pomaga jest dobrym systemem wsparcia” (Radomsko).

- **Sporadycznie pytania o koszty programu (Piaseczno), lub uwagi o dotyczące zbyt małego zasięgu zniżek (Koszalin).**

- Często pojawiają się propozycje związane z poszerzeniem programu.

W wielu opiniach pada również wiele propozycji rozszerzenia programu, czego przykładem jest Świdnica, gdzie wnioskowano o włączenie w program:

- a) Rodziny z dwójką dzieci;
- b) Rodzica samotnie wychowującego dwoje dzieci;
- c) Mieszkańców Gminy Wiejskiej.

Zgłaszany jest też czasami postulat zwiększenia wysokości świadczeń rodzinnych oraz wprowadzenia zerowego podatku na podręczniki i artykuły szkolne (Sosnowiec).

- **Bardzo rzadkie głosy krytyczne**

W dwóch tylko przypadkach pojawiła się w ankietach informacja o głosach negatywnych na temat programu. Była to informacja z gminy Lesznowola i Witnica ze strony rodzin z jednym bądź dwojgiem dzieci, które uważają, że program KDR jest wobec nich dyskryminujący.

„Większość społeczności lokalnej popiera istnienie programu Karta Dużej Rodziny, w szczególności są to osoby, które uczestniczą w programie. Jednak zdarzają się też głosy negatywne, szczególnie ze strony rodzin z jednym bądź dwojgiem dzieci, które uważają, że program KDR jest wobec nich dyskryminujący.”

Magdalena Choińska –Gminny Ośrodek Pomocy w Lesznowoli

➤ **Brak protestów i społecznych sprzeciwów.**

Spora część samorządów na pytanie o odbiór społeczny pisze o braku protestów, czy sprzeciwów (np. Tychy, Lublin, Wieliczka, Bieruń, Mszczonów, Skarżysko-Kamienna, Serock). Świadczy to o tym, że w głowach decydentów tkwi cały czas przekonanie, że pomaganie rodzinom jest czymś kontrowersyjnym i spodziewają się oni negatywnych reakcji. Widać, więc wyraźnie, że **wśród urzędników cały czas istnieje stereotyp rodziny wielodzietnej, jako tzw. rodziny „patologicznej”**. Wprowadzenie KDR bardzo skutecznie walczy z takim negatywnym odbiorem społecznym. Aktywne zaangażowanie władz samorządowych we wprowadzanie tego programu już samoistnie wpływa na pozytywną zmianę postrzegania rodzin wielodzietnych przez dane społeczności.

„Traktujemy ten Program, jako inwestycję zarówno w przyszłość rodzin, jak i w przyszłość miasta.”

Józef Nowicki Prezydent Miasta Konina

IV. Planowane modyfikacje istniejących Kart Dużej Rodziny

W ankiecie wypełnianej przez przedstawicieli samorządów posiadających na swym terenie Kartę Dużej Rodziny znalazły się pytania o to, czy są jakieś elementy, z których planuje się zrezygnować oraz czy planuje się dodać jakieś nowe elementy do istniejącej Karty.

Podobnie jak w zeszłym roku **żaden z samorządów nie planuje rezygnacji z jakiegokolwiek już wprowadzonego elementu KDR!!**

Wiele samorządów deklaruje chęć intensywnego rozwoju Karty. Główne kierunki rozwoju to:

- Intensyfikacja pozyskiwania prywatnych podmiotów do współpracy w ramach programu
- Rozszerzenie zniżek, które do tej pory przysługiwały jedynie dzieciom na rodziców (np. na przejazdy komunikacją)
- Rozszerzanie programu na sąsiadujące samorzady (sąsiednie gminy lub koordynacja na poziomie całego powiatu)
- Wydłużenie okresu obowiązywania karty (brak konieczności odbierania nowej karty co rok)
- Wprowadzanie innych elementów, których nie ma w Karcie wydawanej przez dany samorząd (najczęściej są to plany wprowadzenia zniżek na komunikację lub zniżek na usługi komunalne)

W ankietach pojawiają się również pewne nowe ciekawe pomysły, które mogą być inspiracją dla innych samorządów. Najciekawsze z nich to:

- Pierwszeństwo w przydziale mieszkań komunalnych dla rodzin wielodzietnych (Białystok, Głuchołazy)
- Zwolnienie z opłat za parkowanie (Głuchołazy)
- Dofinansowanie wakacyjnego wypoczynku dla dzieci z rodzin wielodzietnych (Lubartów)
- Wsparcie dla osób z rodzin wielodzietnych, które zakładają działalność gospodarczą (Lublin)

V. Podsumowanie

Specjalne programy oferujące zniżki dla rodzin wielodzietnych nie są Polską specyfiką. Występują w wielu krajach Europy zachodniej takich jak np. kraje Beneluksu, Francja czy Włochy. Jednak w Polsce gdzie nie ma realnej i spójnej polityki prorodzinnej na szczeblu ogólnokrajowym działania samorządów wspierające rodziny nabierają podwójnej wagi, ponieważ często są jedynym wsparciem jakie otrzymuje rodzina – zwłaszcza rodzina, której dochody są nieco wyższe i nie przysługują jej zasiłki rodzinne.

Gwałtowne zwiększanie się w ciągu ostatnich dwóch lat liczby samorządów, które wprowadzają takie programy u siebie zbiegło się w czasie z wprowadzeniem Ogólnopolskiej Karty Dużej Rodziny, która jest niejako ukoronowaniem starań o rozszerzenie się tej idei, jakie od kilku lat prowadzi ZDR 3+. Wprowadzenie programu na skalę ogólnopolską daje szansę na zaktywizowanie się jeszcze większej liczby samorządów, ale też na to, że rodziny wielodzietne odczują bardziej realnie korzyści płynące z tego programu. Wszystko zależy od tego, czy uda się pozyskać do tego programu zdecydowanie większą niż obecnie liczbę podmiotów, które zaoferują posiadaczom Karty realne benefity (zniżki proponowane obecnie wraz z wprowadzeniem tej Karty mają niestety znaczenie jedynie symboliczno-wizerunkowe).

Warto zwrócić uwagę, że samorzady, które zdecydowały się na wprowadzenie KDR oceniają jej efekty entuzjastycznie, coraz wyraźniej dostrzegając korzyści płynące ze zmiany wizerunku rodzin oraz z ich aktywizacji. Pomimo obaw o odbiór społeczny, jest on prawie w 100% pozytywny, co podkreśla większość decydentów, którzy wypowiedzieli się w naszej ankiecie.

Miejmy nadzieję, że zniżki dla rodzin na poziomie ogólnopolskim będą istotnym, ale dopiero pierwszym krokiem mającym w istotny sposób zmienić sytuację rodzin wielodzietnych w Polsce oraz, że już w niedługim czasie pójdą za nim następne kroki samorządów, a przede wszystkim władz centralnych, ponieważ i to warto zaznaczyć na koniec: Karty Dużej Rodziny nie zastąpią polityki wspierania rodzin na poziomie ogólnokrajowym natomiast mogą być tej polityki istotnym uzupełnieniem.